

Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Мельник О. О.

викладач ВСП Технологічний коледж НУ “Львівська політехніка”;

Зубик А. І.

кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ЧИННИК УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Міграційні процеси зумовлює низка обставин, хоча не останню роль відіграють економічні чинники. Серед економічних чинників, які впливають на прийняття людиною рішення про трудову міграцію є низька заробітна плата, низький рівень життя, високий рівень безробіття, економічна нестабільність, обтяжлива система оподаткування тощо. Трудова міграція українців відіграє роль певного компенсатора низького рівня життя, за допомогою якого трудові мігранти пристосовуються до складних соціально-економічних умов. Для окремих трудових мігрантів це стає певним способом життя, в масштабах країни це призводить до значних демографічних та економічних втрат.

Для аналізу економічної ситуації науковці застосовують різноманітні показники. Чимало з них певною мірою пов'язано з ухваленням рішення про міграцію. Найважливіші серед цих показників традиційно аналізують демографи, географи, економісти, соціологи, які працюють над міграційною проблематикою. До них відносять: динаміку рівня ВВП країни, рівень безробіття, розмір середньомісячної заробітної плати по регіонах, розмір мінімальної заробітної плати та пенсії, прожитковий мінімум.

На трудові міграції впливають рівень безробіття в країні та в регіоні, переважання галузей промисловості, рівень професійних навиків, середня заробітна плата, прожитковий мінімум, розмір сім'ї, поінформованість особи про умови трудової міграції тощо.

Серед економічних факторів “виштовхування” українців за межі України можна назвати такі:

- невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя;
- суттєві відмінності в оплаті праці на батьківщині та за кордоном;
- виникнення безробіття, неповна зайнятість населення, перманентне падіння попиту на представників окремих професій;
- масштабне зубожіння населення в окремих депресивних регіонах, у сільській місцевості та серед окремих соціальних груп населення;
- зростаючий рівень майнового розшарування, за якого незначна кількість українців “процвітає”, а переважна частина населення перебуває на межі бідності;
- монополічне становище роботодавців, які не зацікавлені у підвищенні заробітної плати та забезпеченні соціальних гарантій.

Аналізуючи ці фактори є каталізаторами української трудової міграції, можна виділити найвагоміші з них, а саме: 1. високий рівень безробіття та проблема бідності. 2. Забезпечення добробуту дітей. 3. Підвищення свого соціального статусу. 4. “Суспільна мода” на заробітчанство. 5. Можливість еміграції в майбутньому. 6. Можливість професійного росту [3, с. 89–94].

Значною проблемою під час дослідження економічних передумов трудової еміграції з України є відносність показника рівня безробіття, у порівнянні з аналогічним показником в країнах Європи та США, оскільки в Україні є проблема прихованого безробіття. Українські статистики враховували осіб, котрі перебувають на обліку служби зайнятості, і тих, хто отримує допомогу по безробіттю. Зважаючи на це, показник безробіття українських громадян має бути вищим.

Рівень безробіття є диференційованим у розрізі областей України, вище, ніж у середньому по країні рівень безробіття зафіксовано на заході країни – Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях. Відповідно нижчий рівень – у Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Одеській, Харківській областях та м. Київ.

Життєвий рівень є важливим чинником трудової міграції населення. Якщо порівняти тенденції зміни середньомісячної заробітної плати, прожиткового мі-

німуму та мінімальної заробітної плати, можна констатувати, що в Україні ці показники зростають. Це свідчить не так про високий рівень оплати праці, як про невідповідність мінімальних стандартів та гарантій фактичної вартості життя у країні. Те саме стосується і пенсійних виплат, мінімальної заробітної плати та пенсії [7, с. 76].

Відмінності у розмірі середньомісячної заробітної плати по регіонах спричинені рівнем їх економічного розвитку, профільними галузями, наявністю великих міст у регіоні тощо. Виходячи з цього, частка середньомісячної заробітної плати в окремих областях України була нижчою від середнього показника по країні. В середньому приріст середньомісячної заробітної плати коливався від 5,54% (період 2008–2009 рр.) до 50,85% (період 2004–2005 рр.). Проте таке зростання середньомісячної заробітної плати нівелювали високі ціни на комунальні послуги, продукти харчування та рівень інфляції.

Області України можна згрупувати за показником середньомісячної заробітної плати. Зайнятість населення у певній сфері визначає рівень заробітної плати, що призводить до диференціації областей України за рівнем середньомісячної плати:

– із вищим показником середньомісячної заробітної плати від середнього по країні: Дніпропетровська, Донецька, Київська, Луганська області та м. Київ. Рівень перевищення показника середньомісячної плати коливається від 2,2% (Дніпропетровська та Луганська обл.) до 53,4% (м. Київ) (станом на 2013 р.). Порівнявши з аналогічними показниками з 1997 р., з'ясовано, що ця група областей та м. Київ зберігають лідерські позиції впродовж 18 років;

– із показником середньомісячної заробітної плати приблизно рівним із середнім у країні – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області та м. Севастополь. Загалом в цій групі показник менший від середньоукраїнського в межах від 3,8% (Запорізька обл.) до 9,7% (Одеська обл.);

– із найнижчим показником середньомісячної заробітної плати стосовно середнього показника – АР Крим, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська,

Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області. Показник середньомісячної заробітної плати в цій групі нижчий від середнього від 12,7% (АР Крим) до 27,7% (Тернопільська обл.).

Економічна ситуація є одним з чинників формування зарубіжного українства. Фактично економічна ситуація від перших років незалежності і до сучасності започаткувала новітній період української еміграції. На відміну від попередніх періодів, в результаті міграції новітнього періоду створюються транснаціональні спільноти мігрантів, а не діаспори.

Вирівнювання економічних показників за останні роки не зменшили кількості українських трудових мігрантів, адже заробітчанство стало свого роду “суспільною модою” серед українців.

Аналіз показників середньомісячної заробітної плати в розрізі областей показав значні відмінності, що пояснюється профілюючими галузями. Власне менші показники середньомісячної заробітної плати в поєднанні з рівнем безробіття та територіальною близькістю до кордону дають в сумі більші показники української трудової міграції.

Поступове зростання показників середньомісячної заробітної плати і пенсій та мінімальної заробітної плати і пенсії, а також показник прожиткового мінімуму не відповідають фактичному рівню життя.

Оскільки заробітки в інших країнах значно вищі, ніж в Україні, для частини українців працевлаштування за кордоном є важливим джерелом матеріального добробуту та можливістю вирішення важливих проблем сім'ї, таких, як житлове питання, лікування або навчання дітей.

Література

1. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Динаміка та географія безробіття в Україні та ЄС у 2012–2013 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-ta-geografiya-bezrobittya-v-ukrayini-ta-ies-u-2012-2013-rr>

3. Зовнішні трудові міграції населення України / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Е. М. Лібанова (ред.), О. В. Позняк (ред.). – К.: РВПС НАН України, 2002. – 206с.

4. Коржик О. М. Трудова міграція в Україні: соціально-економічні аспекти та наслідки / О. М. Коржик // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – №1. – 2007. – С. 278–282.

5. Леонтенко О. Проблеми становлення й розвитку трудової еміграції з України / О. Леонтенко // Україна: аспекти праці. – 1999.– № 5.– С. 28–32.

6. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. – К.: Бланк-Прес. – 2004. – 172 с.

7. Населення України. Трудова еміграція в Україні (за ред. Лібанової Е. М., Позняка О. В.). – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

8. Петрова І. Л. Регулювання зайнятості у світлі глобалізаційної перспективи / І. Л. Петрова // Економіка та держава. – 2005. – №2. – С. 19 – 21.

9. Полковниченко С. О. Особливості європейського вектора трудової міграції населення України / О. С. Полковниченко, В. О. Фуголь // Науковий вісник ЧДІЕУ. – №3 (11). – 2011. – С. 186–191.

10. Романюк М. Міграції населення України / М. Романюк // Економіка України. – 1999. – № 9. – С. 38–44.

11. Сандугей В. В. Особливості трудової міграції та її державне регулювання / В. В. Сандугей // Вісник Хмельницького національного університету №1. – 2009. – Серія Економічні науки. С. 104–108.